



V Bruseli 1. 6. 2016
COM(2016) 357 final

Normalizačný balík

**OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE A
HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU**

Ročný pracovný program Únie pre európsku normalizáciu na rok 2017

{SWD(2016) 185 final}

1. ÚVOD

Európske normy sa ukázali byť dôležitým nástrojom na tvorbu európskych politík. Normy predstavujú nástroje politík, ktoré zlepšujú fungovanie jednotného trhu odstránením technických prekážok spôsobených rozpornými vnútroštátnymi normami. Zaisťujú interoperabilitu sietí a systémov, zabezpečujú vysokú úroveň ochrany spotrebiteľa a životného prostredia a podporujú a presadzujú inovácie. Normy sú prínosom pre spotrebiteľov, firmy a spoločnosť ako celok a prispievajú k celkovému rastu a zlepšovaniu konkurencieschopnosti hospodárstva EÚ.

Komisia sa aktívnym podporovaním tvorby európskych noriem pre tovar a služby v strategických prioritných oblastiach, ktorými sú rastúce trhy, snaží vytvoriť konkurenčnú výhodu pre európske podniky a predovšetkým pre MSP.

Ročný pracovný program Únie pre európsku normalizáciu sa uverejňuje na základe požiadavky stanovenej v nariadení (EÚ) č. 1025/2012 (ďalej len „nariadenie“) s cieľom identifikovať strategické priority európskej normalizácie pri zohľadnení cieľov politík, ktoré Komisia stanovila pri svojom vlastnom plánovaní.

Ročný pracovný program Únie pre európsku normalizáciu na rok 2017 (ďalej len „ročný pracovný program Únie“) má priniesť nový impulz pre európsku normalizáciu, a preto je súčasťou komplexného balíka dokumentov v oblasti normalizácie, ktorý tvorí oznámenie „Európske normy pre 21. storočie“, pracovný dokument útvarov Komisie o normalizácii v oblasti služieb a oznámenie o správe o vykonávaní nariadenia podľa článku 24. V ročnom pracovnom programe Únie sa osobitná pozornosť venuje oznámeniu Priority v oblasti normalizácie IKT, prijatému 19. apríla 2016. Tento ročný pracovný program Únie je prijatý aj s prihliadnutím na diskusie v rámci spoločnej iniciatívy v oblasti normalizácie, ktorú Komisia uviedla do života po schválení stratégie jednotného trhu¹.

Podporuje opatrenia v rámci priorít Komisie pre prepojený digitálny jednotný trh, odolnú energetickú úniu uplatňujúcu výhľadovú politiku v oblasti zmeny klímy, prehľadnejší a spravodlivejší vnútorný trh s posilnenou priemyselnou základňou.

Aktuálny ročný pracovný program Únie dopĺňa opatrenia uvedené v ročnom pracovnom programe Únie na rok 2016², najmä v otázke inkluzívnosti v zmysle nariadenia.

Orientačné údaje uvedené v pracovnom programe nemajú vplyv na rozpočet, ktorý by prekročil rámec toho, s čím sa už vo finančnom výhľade na rok 2017 počíta.

2. STRATEGICKÉ PRIORITY V OBLASTI EURÓPSKEJ NORMALIZÁCIE

2.1. Normalizácia IKT

V oznámení Komisie Priority v oblasti normalizácie IKT pre jednotný digitálny trh³ je uvedený zoznam prioritných oblastí tvoriacich základné stavebné prvky pre digitálny jednotný trh, v ktorých je intenzívnejšia normalizácia IKT potrebná najviac⁴: **komunikácie 5. generácie (5G), cloud computing, internet vecí, technológie (veľkých) dát a kybernetická bezpečnosť**. Ide o základné technologické stavebné prvky, o ktoré sa budú opierať oblasti, ako napríklad

¹ COM(2015) 550 final, SWD(2015) 202 final.

² COM(2015) 686.

³ COM(2016) 176.

⁴ COM(2015) 192.

elektronické zdravotníctvo, prepojené a automatizované vozidlá, inteligentná energia, vyspelá výroba alebo inteligentné mestá. Komisia v tejto fáze nepredpokladá, že by európskym normalizačnými organizáciami zaslala žiadosti o normalizáciu, ale požiada ich, aby sa zapojili do celého radu prípravných činností zameraných na mapovanie a prípravu príslušných noriem.

Komisia v oblasti **cloud computingu** požiada európske normalizačné organizácie aktualizovali mapovanie noriem a usmernení týkajúcich sa cloudu pre koncových užívateľov (najmä MSP a verejný sektor) v spolupráci s medzinárodnými organizáciami pre vývoj noriem, poskytovateľmi cloudových služieb a koncovými užívateľmi, a to do polovice roka 2017.

V oblasti **internetu vecí** Komisia podporí interoperabilné prostredie pre internet vecí, pričom bude spolupracovať s európskymi normalizačnými organizáciami a medzinárodnými organizáciami pre vývoj noriem. Komisia následne posúdi, či sú potrebné ďalšie opatrenia na riešenie zistených nedostatkov interoperability, a v prípade potreby zváži využitie právnych opatrení na odporúčenie vhodných noriem.

V oblasti kybernetickej bezpečnosti Komisia:

- vyzve európske normalizačné organizácie aby do konca roka 2016 vypracovali praktické usmernenia týkajúce sa internetu vecí, 5G, cloudu, veľkých dát a inteligentných tovární,
- vyzve európske normalizačné organizácie, aby do konca roka 2018 vypracovali normy na podporu celosvetovej interoperability a bezproblémovej dôveryhodnej autentifikácie pri komunikácii medzi predmetmi, zariadení a fyzických a právnických osôb na základe porovnateľných dôveryhodných modelov,
- v priebehu nasledujúcich troch rokov podporí európske normalizačné organizácie pri vypracúvaní usmernení pre riadenie rizík v oblasti kybernetickej bezpečnosti, ktoré budú vychádzať z noriem a budú určené pre organizácie, a zodpovedajúcich usmernení pre audit určených pre subjekty alebo regulačné orgány zodpovedné za vykonávanie dohľadu.

Komisia bude spolupracovať s európskymi normalizačnými organizáciami s cieľom zabezpečiť, aby sa v ich stratégiách a plánoch činnosti zohľadnili nové požiadavky vyplývajúce z digitalizovaných priemyselných odvetví, ako je automobilový priemysel, energetika, elektronické zdravotníctvo a vyspelá výroba.

2.2. Normalizácia v oblasti služieb

Ako je uvedené v stratégii jednotného trhu ⁵, Komisia prijala dokument o normalizácii v oblasti služieb ako pracovný dokument útvarov Komisie priložený k oznámeniu „Európske normy pre 21. storočie“. V tomto dokumente sa objasňuje rozsah pôsobnosti noriem v oblasti služieb, ich špecifiká, výhody aj problémy. Komisia s cieľom podporiť väčšie vypracovávanie a využívanie európskych noriem a riešiť vnútroštátne prekážky, ktoré pretrvávajú v rámci existujúceho právneho rámca, najmä v smernici o službách, navrhuje kombinovaný prístup založený na:

- intenzívnejšej tvorbe európskych noriem v oblasti služieb na základe rámca pre monitorovanie vnútroštátnych noriem a ďalších noriem v oblasti služieb

⁵ COM(2015) 550.

a potrieb trhu, pričom sa určia oblasti, v ktorých by sa mohli vypracovať európske normy, stanoví sa priority v súlade s prioritami EÚ a podnieti sa tvorba noriem,

- zlepšení vzájomného uznávania a znížení súvisiacich vnútroštátnych prekážok, počnúc cieľným preskúmaním existujúcich pravidiel a postupov schvaľovania noriem a osvedčení v zvolenej oblasti, ako aj hodnotením rovnocennosti požiadaviek, a
- účinnejšom informovaní poskytovateľov služieb, vrátane zlepšenia dostupnosti informácií o normách a súvisiacich požiadavkách prostredníctvom jednotnej digitálnej brány.

Komisia na základe uvedených skutočností:

- zhodnotí, či existujú oblasti, v ktorých dochádza k rozporom alebo duplicitám medzi vnútroštátnymi normami v oblasti služieb, alebo či existujú prípadné oblasti, ktoré nie sú pokryté na úrovni politík, pokiaľ ide o desať priorít Komisie, každoročne predloží správu v rámci správy Európskemu parlamentu a Rade o politike EÚ v oblasti normalizácie, na tomto základe sa rozhodne, či vydá mandáty alebo odporučí, aby Európsky výbor pre normalizáciu vypracoval normy alebo produkty normalizácie,
- osloví do konca roka 2016 európske a vnútroštátne normalizačné organizácie, ako aj zainteresované strany s cieľom dohodnúť kritériá na stanovenie priorít pre európske normy v oblasti služieb,
- v roku 2017 začne cieľné preskúmanie, aby získala informácie o existujúcich pravidlách a postupoch schvaľovania noriem a osvedčení a o posúdení rovnocennosti požiadaviek s cieľom podporiť osvedčené postupy, odstrániť prekážky a zabezpečiť čo najširšie prijatie primeraných postupov posudzovania rovnocennosti,
- odporúča, aby Európsky výbor pre normalizáciu: i) do konca roka 2016 dokončil prácu na mapovaní medzinárodných, európskych a vnútroštátnych noriem v oblasti služieb a priebežne v ňom pokračoval; ii) vydával každoročne zoznam oblastí, v ktorých by mohlo dôjsť k rozporom alebo duplikácii medzi vnútroštátnymi normami v oblasti služieb alebo prípadných nedostatočne pokrytých oblastí, v ktorých by mohli byť vypracované európske normy v oblasti služieb; a iii) určil, či existujú oblasti, v ktorých chýbajúce prepojené normy týkajúce sa výrobkov a služieb bránia rozvoju,
- odporúča vnútroštátnym normalizačným orgánom rozhodujúcim o vypracovaní vnútroštátnych noriem v oblasti služieb, aby zohľadňovali európsky rozmer a zvážili, či by nebolo vhodnejšie vypracovať európsku normu v oblasti služieb,
- odporúča členským štátom, aby preskúmali využívanie európskych noriem v oblasti služieb pri zavádzaní alebo revízii právnych predpisov týkajúcich sa podmienok prístupu na trh v sektoroch služieb,

Navrhované opatrenia dopĺňajú ostatné opatrenia v oblasti služieb a normalizáciu v rámci stratégie jednotného trhu, ako aj v rámci spoločnej iniciatívy v oblasti normalizácie. Opatrenia sa vykonávajú v rámci existujúcich štruktúr a procesov európskeho normalizačného systému a využívajú sa pri nich existujúce fóra a skupiny.

Vykonávanie navrhovaného rámca sa začne v roku 2016, po prijatí balíka dokumentov Komisie o normalizácii. V roku 2017 Komisia zintenzívni svoje úsilie a navrhne praktické riešenia na podporu lepšieho rozvoja a využívania európskych noriem v oblasti služieb, zvyšovanie povedomia a odstraňovanie prekážok, ktorým čelia európski poskytovatelia služieb.

2.3. Strategické prioritné oblasti pre žiadosti o normalizáciu adresované európskym normalizačným organizáciám v roku 2017

Komisia určila svoje strategické priority, pokiaľ ide o európsku normalizáciu v nasledujúcich oblastiach, v ktorých plánuje požiadať európske normalizačné organizácie o vypracovanie noriem a produktov normalizácie. Oblasti sú priamo previazané s týmito prioritami Komisie: prepojený jednotný digitálny trh; odolná energetická únia uplatňujúca výhľadovú politiku v oblasti zmeny klímy, prehľadnejší a spravodlivejší vnútorný trh s posilnenou priemyselnou základňou.

V rámci prepojeného jednotného digitálneho trhu majú navrhované opatrenia za cieľ posilniť digitálne zručnosti a využívanie digitálnych technológií, čo znamená:

- rozvíjať a začať vykonávať komplexný európsky rámec pre povolania v oblasti IKT, slúžiaci ako referencia, pokiaľ ide o zručnosti vyžadované a využívané na pracoviskách v oblasti informačných a komunikačných technológií (IKT), v ktorom budú jednotlivé úrovne schopností, zručností a vedomostí opísané spoločným jazykom zrozumiteľným v celej Európe,
- zlepšiť a uľahčiť ohlasovacie formalities požadované právnymi aktmi Únie a členských štátov v prípade lodí plávajúce do prístavov členských štátov alebo odchádzajúce z týchto prístavov, s cieľom znížiť administratívnu záťaž pre lodné spoločnosti,
- uľahčiť tok informácií, prístup k informáciám a ich použitie v doprave s cieľom zvýšiť efektívnosť a znížiť náklady na operácie v oblasti dopravy.

Pokiaľ ide o odolnú energetickú úniu uplatňujúcu výhľadovú politiku v oblasti zmeny klímy, navrhované opatrenia sa zameriavajú na spájanie našich infraštruktúr, diverzifikáciu energetických zdrojov, zníženie spotreby energie a podporu ekologických technológií, čo znamená:

- umožniť harmonizáciu procesu udeľovania licencií a priemyselných noriem pre rozvoj jadrovej infraštruktúry EÚ po celú životnosť (výstavba, prevádzka, vyradenie z prevádzky, nakladanie s odpadom) s cieľom vytvoriť spoločný rámec pre energetickú politiku a využiť úspory z rozsahu, a
- zabezpečiť interoperabilitu medzi sieťami s cieľom zvýšiť podiel obnoviteľných energií v energetickom mixe a rozšírenie kapacity existujúcej infraštruktúry, pokiaľ ide o absorbovanie ekologických zdrojov energie bez zvýšenia nákladov pre používateľov.

V rámci podpory prehľadnejšieho a spravodlivejšieho vnútorného trhu s posilnenou priemyselnou základňou Komisia navrhuje opatrenia na zvýšenie požiadaviek na bezpečnosť a interoperabilitu, ktoré sú potrebné na dokončenie vnútorného trhu s výrobkami a na zachovanie vysokovýkonnej priemyselnej základne v Európe:

- tieto iniciatívy v odvetví stavebných výrobkov umožnia tomuto odvetviu využívať zlepšenia z iných odvetví, prispôsobiť existujúce výrobky a vyrábať nové inovatívne výrobky, ktoré spĺňajú súčasné potreby v oblasti bezpečnosti a kvality:

1. musia sa dokončiť metódy posudzovania regulovaných nebezpečných látok a emisií žiarenia a tieto nové metódy by sa mali postupne zavádzať do noriem pre stavebné výrobky,
 2. stavebné výrobky v kontakte s vodou určenou na ľudskú spotrebu,
 3. inovatívne výrobky a posudzovanie základných výkonnostných parametrov stavebných výrobkov,
- metódy hodnotenia rizík látok neuvedených v zozname regulovaných nebezpečných látok v súvislosti s plastovými materiálmi a predmetmi prichádzajúcimi do styku s potravinami s cieľom aktualizovať existujúce normy vzhľadom na nové riziká,
 - biologická rozložiteľnosť plastov v obaloch v záujme podpory recyklácie odpadov z obalov.
 - V oblasti železníc, tieto iniciatívy prispievajú k zlepšeniu prepojenia a interoperability vnútroštátnych železničných sietí:
 1. zlepšenie interoperability v prípade pasívnych bezpečnostných systémov vo vnútri vlakov, vďaka čomu sa na európskej úrovni zlepšia požiadavky na bezpečnosť cestovania na železnici;
 2. zjednodušenie metodiky na výpočet voľného prejazdu zberača (mechanický kinematický priechodný prierez zberača), aby bolo možné ľahšie posúdiť kompatibilitu hlavy zberača s vrchným trolejovým vedením, pokračujúce práce na interoperabilite systému železníc: tvorba noriem pre mestské železnice,
 - vzhľadom na niekoľko nehôd a incidentov by sa normy mali vzťahovať na nasledujúce výrobky alebo postupy: výrobky poskytujúce informácie o počasi pilotom, vrátane aplikácií v pilotnej kabíne založených na rôznych zdrojoch, systémy výstrahy pred nebezpečenstvom minútia konca prístávacej dráhy, palubné systémy na riadenie hmotnosti a vyváženia,
 - udržateľné chemické látky vyrobené z druhotných surovín, ktoré minimalizujú náklady a závislosť Európskej únie, pokiaľ ide o suroviny, a
 - podpora konkurencieschopnosti a efektivity obranného a bezpečnostného sektora s cieľom získať úspory z rozsahu a podporovať Európu v jej úlohe silnejšieho globálneho aktéra.

3. MEDZINÁRODNÁ SPOLUPRÁCA

Komisia vyzýva európske normalizačné organizácie, aby pokračovali v spoločnom presadzovaní medzinárodných a európskych noriem v tých častiach sveta, v ktorých môže európsky priemysel využívať výhody plynúce z posilnenej pomoci v oblasti normalizácie a ľahšieho prístupu na trh.

Značná časť európskych noriem je odvodená priamo z medzinárodnej normalizácie.

Na dosiahnutie lepšej akceptácie európskych iniciatív na medzinárodnej úrovni by sa zainteresovaní aktéri v oblasti európskej normalizácie mali pokúsiť zastávať v príslušných orgánoch jednotné stanoviská.

Komisia v súčasnosti rokuje so Spojenými štátmi o dohode o transatlantickom obchodnom a investičnom partnerstve (TTIP) a normalizácia je vzhľadom na odlišnosti oboch systémov jedným z hlavných bodov diskusie, ak však strany dosiahnu obojstranne výhodnú dohodu, môže byť veľmi prínosná.

Komisia tiež úspešne vyrokovala komplexnú hospodársku a obchodnú dohodu s Kanadou a v súčasnosti vedie rokovania s Japonskom. Pre všetky tieto obchodné

dohody má normalizácia zásadný význam, pretože hlavné prekážky medzi týmito stranami predstavujú technické prekážky obchodu a nie jednoduché colné záležitosti.

Pokiaľ ide o tretie krajiny, Komisia bude naďalej pokračovať v prebiehajúcich politických dialógoch a opatreniach určených na zviditeľnenie a zvyšovanie povedomia (vyslaný európsky expert na normalizáciu v Indii, SESEI, vyslaný európsky expert na normalizáciu v Číne, SESEC, alebo čínsko-európska normalizačná informačná platforma, CESIP), v prípade ktorých je nevyhnutná podpora zo strany európskych normalizačných organizácií (pozri ročné granty na prevádzku).

Spolupráca s Čínou v oblasti normalizácie má dvojaký cieľ. Presadzovanie regulačného modelu EÚ (v súvislosti s uvádzaním výrobkov na trh) podporovaného prostredníctvom noriem by malo z dlhodobého hľadiska viesť k uľahčeniu prístupu na trh. Ďalším spôsobom, ako nastoliť vyrovnané podmienky, je dvojstranná technická harmonizácia na úrovni noriem, čo je všestranne prospešný prístup pre domáci trh aj európske spoločnosti. Podľa zistení pracovnej skupiny pre normalizáciu medzi EÚ a Čínou približne 90 európskych noriem bolo prevzatých ako čínske normy, čo predstavuje konkurenčnú výhodu pre európske spoločnosti. Vo vzťahu k Indii sa sledujú podobné ciele.

Komisia, ktorá už v súčasnosti v niektorých prípadoch odborne prispieva k medzinárodnej činnosti v oblasti normalizácie, očakáva, že sa bude viac zapájať do normalizácie na európskej a medzinárodnej úrovni, aby plne využila potenciál svojho súčasného statusu pozorovateľa s cieľom lepšie plniť svoj záväzok presadzovať nadradenosť medzinárodných noriem.

4. HORIZONT 2020 – VÝSKUM A INOVÁCIE

Vypracovanie a realizácia výskumných a inovačných programov, okrem iného aj prostredníctvom normalizácie, majú zásadný význam pre konkurencieschopnosť EÚ. V rámci iniciatívy Horizont 2020 sa väčšmi podporí prijatie inovácií trhom a poskytne sa väčšia podpora najmä pre normalizáciu prostredníctvom výskumu a aplikáciu vedy v normách. Normalizačné činnosti sú dôležitým nástrojom na prijatie výsledkov výskumu trhom a šírenie inovácií vrátane výsledkov výskumu z časti programu Horizont 2020 venovanej Euratomu.

Horizont 2020 bude podporovať zlepšenie efektívnosti normalizačného systému prostredníctvom podpory otvorených noriem a platforiem a dôsledného uplatňovania noriem a ich preberania trhom.

Európske normalizačné organizácie by mali podporovať a uľahčovať primerané zastúpenie, na odbornej úrovni, právnických osôb pri normalizačných činnostiach, keď sa príslušné právnické osoby zúčastňujú na projekte súvisiacom s touto oblasťou, ktorý je financovaný Úniou v rámci viacročného rámcového programu pre činnosti v oblasti výskumu, inovácie a technologického rozvoja. Európske normalizačné organizácie by mali Komisii podávať správy o vykonávaní tohto opatrenia v rokoch 2013 až 2016.

5. ĎALŠÍ CYKLUS

Komisia v nadväznosti na diskusie v rámci spoločnej iniciatívy v oblasti normalizácie, s cieľom zlepšiť základňu dôkazov ročného cyklu riadenia politiky EÚ v oblasti normalizácie vykoná tieto dva kroky:

- vypracuje štúdiu s cieľom analyzovať hospodárske a spoločenské dôsledky normalizácie.

Je pravda, že normy hrajú rozhodujúcu a niekedy neviditeľnú úlohu pri podpore hospodárskeho rastu vďaka tomu, že podporujú produktivitu, konkurencieschopnosť a inovácie, ako aj prosperitu spoločnosti. Komisia preto na základe výzvy Rady⁶ a v súlade so spoločnou iniciatívou v oblasti normalizácie v dohľadnom čase vypracuje štúdiu, v ktorej by sa mal skúmať vplyv noriem na hospodárstvo a spoločnosť vo všeobecnosti. Táto štúdia bude vychádzať z existujúcich vnútroštátnych štúdií⁷, ako aj z rôznych modelov, ktoré sa v súčasnosti používajú na financovanie normalizácie, a bude ich zohľadňovať.

- pripraví medziinštitucionálny dialóg založený na konkrétnych zisteniach

Od roku 2017 bude v rámci každého ročného cyklu prijatiu ročného pracovného programu Únie v júli každého roka predchádzať vypracovanie jedinej správy Komisie Európskemu parlamentu a Rade o vykonávaní politiky EÚ v oblasti normalizácie. Na základe tejto správy Komisia navrhuje viesť na jar medziinštitucionálny dialóg s Európskym parlamentom a Radou.

Táto správa bude okrem iného obsahovať informácie o:

- pokroku pri vykonávaní opatrení navrhnutých v ročných pracovných programoch Únie, vrátane tvorby európskych noriem v oblasti služieb,
- pokroku pri vykonávaní činností uvedených v oznámení Priority v oblasti normalizácie IKT pre jednotný digitálny trh,
- súčasnom stave žiadostí o normalizáciu adresovaných európskym normalizačným organizáciám,
- počte noriem vypracovaných a registrovaných v pracovnom programe európskych normalizačných organizácií;
- príspevku organizácií uvedených v prílohe III (zastupujúce záujmy MSP – SBS⁸, spotrebiteľov – ANEC⁹, záujmy v oblasti ochrany životného prostredia – ECOS¹⁰ a záujmy pracovníkov – ETUC¹¹) k procesu tvorby noriem (inkluzívnosť),
- finančnom príspevku EÚ pre európske normalizačné organizácie podľa nariadenia.

Správa a následný dialóg bude slúžiť ako podklad pre ročný pracovný program Únie na nasledujúci rok.

⁶ Rada pre konkurencieschopnosť 2. marca 2015 „VYZVALA Komisiu, aby dokončila nezávislé preskúmanie a analyzovala vplyv normalizácie na hospodárstvo, zohľadňujúc pritom záujmy všetkých strán.“

⁷ British Standards Institution (BSI) (2015), *The Economic Contribution of Standards to the UK Economy* (Hospodársky prínos noriem k hospodárstvu Spojeného kráľovstva). AFNOR (2016): *Economic impact of standardisation* (Hospodársky vplyv normalizácie); AFNOR (2009): *The Economic Impact of Standardisation – Technological Change, Standards and Long-Term Growth in France* (Hospodársky vplyv normalizácie – technologická zmena, normy a dlhodobý rast vo Francúzsku). DIN (2000): *Economic Benefits of Standardisation* (Hospodárske výhody normalizácie), 3 zväzky. Berlín: Beuth. (aktualizácia 2011). DTI (2005): *The Empirical Economics of Standards (Empirická ekonómia noriem)*, DTI ECONOMICS PAPER č.12. Londýn.

⁸ Normy pre malé podniky (Small Business Standards) <http://sbs-sme.eu/>.

⁹ Hlas európskych spotrebiteľov pri normalizácii (The European consumer voice in standardisation) <http://www.anec.eu/anec.asp>.

¹⁰ Európske environmentálne občianske organizácie pre normalizáciu (The European Environmental Citizens' Organisation for Standardisation) <http://ecostandard.org/>.

¹¹ Európska konfederácia odborových zväzov (The European Trade Union Confederation) <http://www.etuc.org/>.